Tema: Framtidens arbetsliv

I industrisamhället förväntades man vara en lydig medarbetare som gjorde vad chefen sa. Som en kugge i ett maskineri var det oönskvärt med ett avvikande beteende. Inte nu längre. Nu fungerar det inte att göra exakt vad din chef säger. Problem idag är nämligen att om du gör exakt vad din chef säger så kommer denne snart att försöka ersätta dig. Det finns tre sätt som du kan ersättas på: någon gör jobbet billigare, någon annan gör jobbet gratis eller det automatiseras. I detta nyhetsbrev kommer studera dessa mekanismer och även försöka förstå vad de betyder för organisationer och enskilda medarbetare.

Charlie Chaplin var rätt ute - bara ett knappt århundrade för tidigt.

Är du billigast?

Det mest självklara är att hitta någon billigare som utför uppgiften. Det vanligaste är naturligtvis olika former av outsourcing. Om du inte jobbar vid en metallsvarv kanske du tänker att detta inte gäller dig, men även tjänsteorienterade jobb håller undan för undan på att läggas ut. Ringer du färdtjänst för att boka taxi så kopplas samtalet till Moldavien eller Senegal där deras telefonväxlar finns. Det visade sig vara billigare att lära senegaleser svenska i 8-10 månader än att ha dyr personal i Sverige. Det rapporteras om filippiner som kör lastbilar på våra vägar för att deras löner är ännu lägre än vad de baltiska och östeuropeiska chaufförerna accepterar.

Hyperspecialisering

Till och med smala enstaka problem man vill ha lösta outsourcas när vi rör oss mot en värld av *hyperspecialisering*. Låt oss säga att du vill ta fram en ny logotype för en ny produkt. Man kan lägga detta uppdrag på en kommunikationsbyrå om man är villig att betala tiotusentalskronor, för att inte säga hundratusentals. Eller så kan man lägga det på organisationens interna marknadsavdelning med risk för att det hamnar underst på någons att-göra-lista. Men man kan också gå in på Freelancer.com och skapa en logo-tävling. På en vecka kan det ramla in drösvis med logoförslag. Kostnad: 2 000 kr till det vinnande bidraget. Övriga får noll kronor.

150 logoförslag på en vecka fick vi till Trenddagen via Freelancer.

Jag har själv använt detta och vet att höga chefer på stora svenska bolag gör detsamma. De går förbi sina egna medarbetare för att snabbt få jobb utförda till en låg kostnad. "Du vet min interna avdelning får aldrig något ur händerna." som en person uttryckte saken. Man kringgår den interna byråkratin och löser effektivt de problem man för stunden har framför sig.

Och det är förstås inte bara logotyper man kan köpa. Jag har haft rumäner som har programmerat hemsidor åt mig. Kostnad: 3 500 kr för en komplett webbsajt med formulär, admingränssnitt och allt annat man förväntar sig. Vill du ha en text översatt till kinesiska, någon som räknar händelser i en video eller obskyra Perl-skript så är sajter som detta rätt plats. Med några knapptryck skapar man en förfrågan och får snabbt in bud från hugade och hungriga leverantörer. Även många svenska ungdomar börjar tjäna extrapengar på dessa mäklartjänster.

Världens tionde största arbetsgivare

Det finns naturligtvis betydligt fler sajter än Freelancer. Ett exempel är TopCoder som har ett nätverk med 480 000 programmerare. Ja, du läste rätt. Om de skulle vara anställda skulle TopCoder hamna på topp-10-listan över världens största företag. De kan lösa allt från koncept-utveckling och komplex systemering till nischade göromål som interaktiva gränssnitt eller apptestning. De som deltar är specialister och modellen bygger på ett modultänk. Bättre att låta den som är expert på något göra detta om och om igen, än att alla småduttar lite här och var utan att egentligen kunna.

Modern IT görs i moduler.

Gratis är alltid billigast

Den andra punkten innebär att någon annan gör ditt jobb, i själva verket kunder eller medborgare som utför oavlönat arbete. För att ta några exempel. Det är du som bygger IKEA:s möbler och numera även tar betalt i deras självutcheckningskassor. Det är du som bokar dina flygbiljetter och checkar in dig själv på flyget. Det är du som sorterar posten i gula och blåa postlådor. Det är du som spårar ditt FedEx-paket på internet. Det är du som köper och säljer aktier och matar in din deklaration i Skatteverkets datasystem.

Och i Alingsås har biblioteket fortfarande öppet när personalen går hem 18.00, inte förrän 22.00 kommer en vakt och låser. 95 procent av boklånen gör ändå medborgarna själva genom att scanna sina böcker.

Bibliotekarien blev en streckkod.
(Flickr: Phil Dowsing Creative)

Det tredje jobbet

Framtidsforskaren Alvin Toffler menar att vi i själva verket fått ett *tredje jobb*. Inte nog med att vi har vårt dagliga betalda jobb liksom vårt obetalda hushållsarbete, dessutom lägger vi allt mer tid på att arbeta åt företagen vi är kunder till – även det obetalt. Företagens produktivitet ökar samtidigt som arbetsuppgifter fortsätter att försvinna eftersom vi själva gör dem åt företagen. Medan en bricksamlare på McDonald's utför sitt arbete för en låg lön, gör kunderna det för ingen lön alls.

På gymkedjan Puls & Träning är personalen ersatt med passerkort och kameror.

Automatisering 2.0

Den tredje punkten är automatisering, i sig ingen ny företeelse. Men tekniken fortsätter imponera och attackerar nu allt mer komplexa arbetsuppgifter. Många moderna industrirobotar har förmågan att utföra flera olika uppgifter och de håller undan för undan på att ersätta arbetare runtom hela världen inom tillverkning och distribution.

Foxconn som tillverkar Apples mobiler och surfplattor planerar att installera över en miljon robotar inom de kommande åren i Kina. Foxconn - som har mer än en miljon arbetare - har inte sagt hur många arbeten som försvinner men deras ordförande Terry Gou sa nyligen "Människor är djur, och att vara chef för en miljon djur ger mig huvudvärk." Cyniskt? Absolut. Men kapitalistismens kvarnar fortsätter mala vidare i jakten på ständig effektivisering. Och robotar kommer i en förlängning alltid att vara billigare än människor.

Till och med personen i mjukglass-automaten är numera borta.

Tjänsteautomatisering

Vi ser moderna flygplatser utrustas med automatiska passkontroller där man scannar sina fingeravtryck och sitt pass. Om allt är okej öppnas glasdörrarna och man är välkommen in i landet. Varje år tillkommer hundratusentals datorskrivna böcker till våra nätbokhandlare. Under 2012 genererades 2 miljoner automatskrivna tidningsartiklar av företaget Narrative Science. Var tredje förskolepedagog i Sydkorea är ersatt av en robot. 8 400 robotkatter ser till att underhålla och utbilda barnen på förskolorna i Seoul. De lär ut sånger, ställer frågor, kör grammatiktest, visar filmer och har förstås en drös dataspel. Barnen älskar dem. Inte ens omvärldsanalytiker som jag själv sitter säkert. Med Recorded Futures intelligenta system kan man göra sökningar på framtida händelser. Snart är kanske jag också arbetslös.

Jobb i utdöende: passkontrollanter i Bangkok och förskolepedagoger i Sydkorea.

Minskade deluppgifter krymper totalen

Även om det inte alltid är hela yrkesgrupper som försvinner så rationaliseras ofta vissa deluppgifter bort. När dementa på äldreboenden klappar robotsälen *Paro* så låter den och tindrar med ögonen till deras välbefinnande. Den har fem sensorer, kan skilja på 50 olika röster och lystrar till sitt namn. Den kanske inte helt ersätter personalen på äldreboenden, men en del av deras arbetsuppgifter. Totalen krymper ständigt.

Om utvecklingen är bra eller dålig kan man ha synpunkter på. Men att stoppa den är mycket svårt. Teknikutvecklingen är inte vänlig. Den väntar och ber inte om lov. Den brakar rakt in i existerande system och förstör dem många gånger. Samtidigt som vi ser nya system växa fram.

Paro på laddning. (Flickr: Ars Electronica)

Watson-intelligens

Även mer sofistikerade arbetsuppgifter kommer att få konkurrens av avancerad datorkraft i framtiden. För två år sedan gick IBMs nya superdator *Watson* en match i Jeopardy mot två stormästare i USA. Den ena av dem hade vunnit 74 matcher i rad, den andra var obesegrad. Efter tre dagars spel avgick Watson med segern.

Och IBM har naturligtvis inte låtit Watson stå och damma i ett hörn sen dess. Utvecklingen fortsätter kontinuerligt och nu erbjuds *Watson-as-a-Service*. Redan idag används Watson inom sjukvården. Genom att lagra tusentals tidigare patienters åkommor och symptom, forskningsrapporter och annat så kan man ställa rätt adekvata diagnoser på patienter.

Watson vinner i Jeopardy.

Mot den teknologiska arbetslösheten

Sammantaget ser vi att datorer, maskiner och robotar håller på att ta över allt fler av våra arbetsuppgifter. Muskelkraft ersätts av maskiner, hjärnkraft ersätts av datorer. I takt med att även tjänsteorienterade yrken sätts under press från framtida automatisering och robotisering så kommer betydligt fler än de i tillverkningsindustrin se arbetstillfällena krympa rejält. Allt som kan automatiseras, kommer att automatiseras.

I en förlängning är det inte otänkbart att vi som en följd får en *teknologisk arbetslöshet.* Vi kan tvingas vänja oss vid höga arbetslöshetsnivåer och kanske måste arbetslinjen, som alla politiska partier försvarar, skrotas. Vad som kan komma istället är inte 10 000-kronorsfrågan utan 10-miljonerkronorsfrågan.

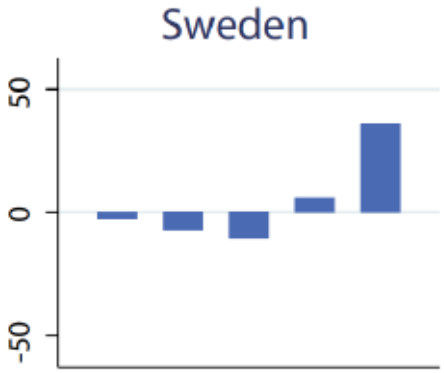

Jobbtillväxten sker i kvalificerade yrken (Källa: European Jobs Monitor 2013, Eurofond).

Det som är helt givet är att framtidens arbetsuppgifter kommer att bli allt mer sofistikerade och komplexa. Det kan vi bland annat förstå av att studera vilka arbeten som ökar och vilka som minskar. Grafen ovan visar hur många jobb som försvunnit och tillkommit mellan juni 2011 och juni 2012, uppdelat i 5 kvintiler. Den vänstra stapeln visar således de 20 procent av arbetena med lägst lön, den högra med de 20 procent av arbetena med högst lön. Det är tydligt att de välbetalda yrkena - och därmed sannolikt de högkvalificerade - är de som ökar kraftigt. Mittenstapeln, som representerar "vanliga jobb", krymper snabbast.

Från medarbetare till medskapare

Om man ser detta ur ett enskilt medarbetarperspektiv så kommer vi tillbaks till den centrala frågan: Ska man följa chefens order eller ej? För inte så länge sen var majoriteten av alla arbeten rutinmässiga. Man skrev på maskin, packade sill i lådor eller sulade skor i en fabrik. Varje dag påminde om den förra och utrymmet för egna initiativ var högst begränsat. På många företag är det fortfarande så. Problemet är att rutinmässigt arbete inte skapar något nytt. Endast i det *icke-rutinmässiga* kan nya långsiktiga värden tillföras. Att göra mer av detsamma kommer inte att ge annorlunda resultat. Det innebär att du måste göra:

Något annat.

Något som din chef inte förväntar sig.

Eller efterfrågar.

Den nya umbärligheten

Som medarbetare måste man förstå att man inte är oumbärlig. Man är ersatt med ett fingerknäpp. Man är således inte bara anställd för att arbeta, man är anställd för att vara obekväm. Det du säger och gör på jobbet måste skava lite så att förändring sker. Alla anställda måste vara verksamhetsutvecklare. Medarbetarna måste bli passionerade medskapare.

Hur ska då detta gå till? Hur kan man bli oumbärlig? Låt oss ta *Orrparkens förskola* i Uppsala kommun som exempel. Personalen som arbetar där försöker varje dag att se till verksamheten blir lite bättre än dagen innan. Varför inte ta en tändsticksask, ett snöre och lite pärlor och vips så har man skapat ett nytt pedagogiskt verktyg för att lära barnen subtraktion (jodå, det går med lite fantasi). Man går inte till jobbet varje dag och försöker komma undan så billigt som möjligt. Man går dit för att man har en idé om att ständigt skapa en bättre verksamhet. Man har förstått att man måste vara en medskapare. Orrparkens förskola blev utnämnd till "Årets goda arbetsplats 2011".

Bli inte umbärlig, utan gör som Orrparken och se till att få fina priser istället.

Våra nya arbetsuppgifter

Om det rutinmässiga arbetet i allt högre grad outsourcas, läggs ut på kunder och medborgare eller automatiseras måste du börja fundera på vad du kan bidra med som anställd. Om du verkligen vill bli oumbärlig måste du börja fundera på vilka icke-rutinmässiga värden du kan bidra med. Denna fråga är naturligtvis inte trivial att besvara.

Kanske får vi en ledning om vi funderar på vad datorer och robotar är dåliga på. Det är typiskt saker som fantasi, kreativitet, innovation, nätverkande, relationer, design, inspiration, känslor, drömmar och liknande. Det är dessa egenskaper och förmågor som jag tror kommer att värdesättas högre i framtiden.

För mer info och prenumeration på detta nyhetsbrev, kolla in **www.futurewise.se**
Intresserad av inspirerande trendföredrag? Maila på **info@futurewise.se**
Bilder i nyhetsbreven är förutom egna bland annat från Flickr Creative Commons.